

استاد ESTAD

ESKİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

[Journal Of Old Turkish Literature Researches]

E-ISSN: 2651-3013

DOI Number: 10.58659/estad.1245983

Cilt: 6 Sayı: 1 Mart 2023

ss. 239-273

Makalenin Geliş

Tarihi

01/02/2023

Makalenin

Kabul Tarihi

15/03/2023

Yayın Tarihi

28/03/2023

BENDERLİ CESÂRÎ DİVANI'NDAKİ ŞEHİR ŞİİRLERİ¹

Yılmaz FARAŞOĞLU²

ÖZET

Her şair içinde yaşadığı toplumun kültüründen etkilenir. Geniş bir coğrafyaya yayılan, içinde pek çok kültür barındıran Osmanlı Devleti'nin aydın kesimini oluşturan divan şairleri de çevrelerine duyarsız kalmamış, şiirlerinde içinde yaşadıkları kültüre doğrudan veya dolaylı olarak yer vermiştir. Klâsik şairlerin coğrafyayla ilişkisi farklı türlerde metinlerin ortaya çıkmasını sağlamış, coğrafya dekoratif bir öge olarak kullanımı yanında gerçek yönüyle de metinlerde yer almıştır.

Edebî eserler belli bir tarih ve coğrafya içinde oluşur. Bu sebeple edebiyatı iyi anlamamanın bir yolu da coğrafyayı iyi tanımaktan geçer. İnsan hayatının bir parçası olan coğrafya edebî eserlere mekân ve içerik sağlar. Şairin hayatını şekillendiren temel etkenlerden olan coğrafya onun hayatında önemli bir yere ve etkiye sahiptir. Edebî eserler bize şairin içinde yaşadığı coğrafya, toplumun örf, âdet ve gelenekleri, sanat anlayışı ve döneminin bazı olayları hakkında da önemli ipuçları sunar.

Divan şairleri doğdukları, buldukları veya bir müddet yaşadıkları yerler, kasaba ve şehirler hakkında onları övücü tarzda şiirler kaleme almışlardır. Klâsik Türk

¹ Bu makale İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Tarih ve Medeniyet Araştırmaları Anabilim dalında Doç. Dr. Bünyamin Ayçiçeği danışmanlığında devam etmekte olduğum "Divan Şiirinde Mekân Algısı ve Şehir Şiirleri" adlı doktora tezinin malzemesi kullanılarak üretilmiştir.

² Doktora Öğrencisi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Tarih ve Medeniyet Araştırmaları ABD., yilmazfarasoglu@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5232-3624

edebiyatında bir şehri veya yerleşim yerini konu edinen bu şiirler edebî eser olmanın yanında o şehrin tarih ve kültürüne de kaynaklık eder. Bu eserlerde genellikle söz konusu şehir, tabiat güzelliklerinden mimarî eserlerine, güzellerinden meşhur kişilerine kadar birçok yönüyle methedilir. Ancak şehir konulu eserler içinde az da olsa mersiye ve hicivler de bulunmaktadır.

Bu makalede şehir kavramı ve şiirle olan ilişkisi hakkında kısa bilgi verildikten sonra divan şiirinde bir gelenek haline gelen şehir şiirlerine değinilmiştir. Daha sonra şiirlerinde gerçek coğrafyayı işleyen 19. yüzyılın Rumelili şairlerinden Benderli Cesârî tanıtılıp divanında şehirler için yazdığı 11 şiir yorumlanarak şairin şehir algısı anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klâsik Türk edebiyatı, coğrafya, şehir şiirleri, Cesârî, şehirler.

CITY POEMS IN BENDERLI CESÂRÎ'S DIVAN

ABSTRACT

Every poet is affected by the culture of the society in which he lives. Divan poets, who formed the intellectual part of the Ottoman Empire, which spread over a wide geography and contained many cultures, did not remain indifferent to their environment, and included the culture they lived in in their poems directly or indirectly. The relationship of classical poets with geography has led to the emergence of different types of texts, geography has taken place in texts with its real aspect as well as its use as a decorative element.

Literary works are formed within a certain history and geography. For this reason, one of the ways to understand literature well is to know geography well. Geography, which is a part of human life, provides space and content to literary works. Geography, which is one of the main factors shaping the poet's life, has an important place and influence in his life. Literary works also provide us with important clues about the geography of the poet, the customs, traditions and customs of the society, his understanding of art and some events of his period.

Divan poets wrote praising poems about the places, towns and cities where they were born, lived or lived for a while. These poems, which are about a city or a settlement in classical Turkish literature, are a source for the history and culture of that city as well as being a literary work. In these works, the city in question is praised in many ways, from its natural beauties to its architectural works, from its beauties to its famous people. However, there are few elegies and satires among the works on the city.

In this article, after giving brief information about the concept of the city and its relationship with poetry, the city poems, which have become a tradition in divan poetry, are mentioned. Later, Benderli Cesârî, one of the 19th century Rumelian poets who treated the real geography in his poems, was introduced and the poet's perception

of the city was tried to be interpreted by interpreting 11 poems he wrote for cities in his divan.

Keywords: Classical Turkish literature, geography, city poems, Cesârî, cities.

GİRİŞ

Yaklaşık altı asır yetiştirdiği şahsiyetler ve ortaya koyduğu eserlerle Türk edebiyatı tarihinde önemli bir yer edinen Klâsik Türk şiiri, sadece Anadolu ile sınırlı kalmamış, geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Divan şiirinin coğrafyalarından biri de Balkanlardır. Yetiştirdiği şair ve sanatçılarla Balkan coğrafyası, tarihî önemi yanında önemli bir edebî ve kültürel merkez olmuştur.

Klâsik Türk şairleri, eserlerinde Kur'ân-ı Kerîm, hadisler, peygamberler tarihi, İslam tasavvufu, İran mitolojisi, Türk tarihi, astroloji gibi pek çok unsur yanında mekân adlarından da yararlanmışlardır. Şairler, şiirlerinde ortak edebî gelenek ve kültürün malzemesi olan mitolojik ve efsanevî ülke, şehir, ırmak, dağ isimleri yanında doğdukları, içinde yaşadıkları, herhangi bir vesileyle buldukları gerçek şehir ve belde isimlerine de yer vermişlerdir. Bahsi geçen mekânlardan biri de Balkanlardır (Turan ve Çetin 2018: 412).

Osmanlı şairleri eserlerinde bizzat yaşadıkları, bir vesileyle buldukları, devlet sınırları içinde kalan birçok coğrafi mekân adlarına yer vermiştir. Klâsik Türk şiirinde mekân adlarının tespiti ve şiirlerde ele alınış şekilleri, şairlerin ortak malzemeyi kullanım biçimlerini göstermesi açısından önemlidir. Rumeli şairlerinin şiirleri incelendiğinde ise, onların şairler tarafından işlenen ortak kültür unsurları yanında, Rumeli yöresine ait unsurlara şiirlerinde daha fazla yer verdikleri görülür (Turan ve Çetin 2018: 413; Çeltik 2000: 100).

1. Şehir Kavramı:

Farsça bir sözcük olan “şehir” nüfusunun çoğu ticaret, sanayi ve yönetim gibi işlerle uğraşan, tarımsal etkinliklerin olmadığı büyük yerleşim merkezi olarak tanımlanır. Arapça karşılığı “medine, belde ve mısır” olan şehir Türkçede 9. yüzyıldan itibaren “şar” diye telaffuz edilir. (Küçükaşçı, 2010: 441; Er, 2019: 6). Şehir karşılığında Soğdca “kent” ve kale, saray anlamında “balık” kelimelerine ise ilk defa Orhon Yazıtları'nda rastlanır (Donuk, 1992: 12).

İnsan mekânda yaşar, mekân ise insanla anlam kazanır. Mekân ve insan arasındaki bağın en güçlü biçimi ise şair ve şehir arasında görülür. Şairin şehirle olan bağı, şehrin geçmişi ve bugününü daha iyi anlamamızı sağlar. Oluşumunda birçok kültür ve medeniyetin harcı bulunan şehrin kültür, insan ve mekân kavramları ile doğrudan ilişkisi vardır. Şehir, sadece üzerinde

yaşanılan bir mekân değildir. Şehir denilen yapı; tarihî, siyasi, kültürel, sosyal, mimari ve iktisadi bir bütünden oluşur (Çakmakçı, 2020: 2-4).

Toplumsal, tarihsel, kültürel, ekonomik ve dinî ritüellerin yaşandığı bir mekân olan şehir, insan hayatını düzenleyen, yönlendiren, çevreleyen, ama aynı zamanda insan tarafından biçimlenen en büyük yapıdır (Göka, 2001: 157). Yerleşik hayata geçmenin üst düzey ifadesi olan şehrin insan yaşamını biçimlendirme özelliği vardır. Şehir bir yönetim ve organizasyon içinde bulunmaktadır. “İnsan ruhu en iyi şekilde şehirde cisimleşmekte; bilim, felsefe, sanat, mimari, estetik, edebiyat ve şiir en iyi şehirde varlık kazanmaktadır” (Taşdelen, 2009: 28).

Kültürün üretildiği merkezler daima şehirler olduğundan şehir ve kültür birbiriyle yakından ilgili kavramlardır. Kültür ve medeniyetlerin gelişip serpileceği yerler şehir vasfı kazanmış ortamlardır. Divan edebiyatı mensuplarının çoğu da şehirlerde doğup büyüyen, eğitim alan insanlar olduğundan divan edebiyatı da bir şehir edebiyatıdır (İsen 2000: 2-3).

2. Divan Şiirinde Şehir Şiirleri:

Üç kıtaya hükmeden Osmanlı Devleti'nin geniş coğrafyasında ortaya çıkan divan edebiyatı, sınırları çizilmiş katı bir edebî geleneğe dayanır. Bu devletin farklı bölgelerindeki şairler, geleneğin ortak malı bu geniş coğrafyadan, müşterek ülke, bölge ve şehir isimlerinin sağladığı farklı çağrışımlardan yararlanmışlardır (Kaplan, 2016: 206).

Klasik Türk edebiyatında yerleşim yerlerini konu alan birçok şiir yazılmıştır. Bunlardan akla ilk gelen tür bir şehrin güzelleri ve güzelliklerinin anlatıldığı şehrengizlerdir. Divan şiirinde çeşitli şehirler hakkında yazılmış 80'in üzerinde şehrengizin varlığı bilinmektedir (Karacasu 2007: 259-313).

Şehirleri konu edinen bir başka tür ise sadece İstanbul'un boğaziçi sahillerindeki yerleşim yerleri ve iskelelerini konu edinen sahil-nâmelerdir. Bilâdiyyeler ise şehirler hakkında bilgi vermeden yer adlarının tevriyeli kullanımıyla karşımıza çıkan bir başka türdür. (Kaplan, 2016: 103). Nesib bölümünde bir şehrin tasvir edildiği kasideler veya şehir adlarının redif olarak kullanılıp özelliklerinin anlatıldığı müstakil gazeller de vardır (Kurnaz 1997: 230-31). Enes Yıldız da şehir şiirlerinin muhtevalarıyla şehrengiz, bilâdiyye, kudümiyye, bahâriyye, manzum mektup ve dâriyye-kasriyye türleri ile benzerlik gösterdiğini söyler (Yıldız, 2021: 2149-49).

Genellikle şehirlerin güzelliğini tasvir etmek amacıyla yazılan şehir şiirlerinde, farklı özellikler taşıyan örnekler olmakla birlikte, dört temel unsura yer verildiği görülür. Bunlar tabiat güzelliklerinin, şehirlilerin, mimarî eserlerin ve olayların tasviridir. Şehirlerin övüldüğü bu şiirlerin yanında bir şehrin kaybı nedeniyle yazılan şehir mersiyeleri de şehir şiirleri olarak kabul edilebilir (Batislam, 2009: 485). Şehir şiirlerinde bir şehrin bugün unutulmuş veya ortadan kalkmış tarihi, coğrafi, ekonomik veya sosyal özellikleri, önemli bina, cami ve dergâhları, yaşayan şahsiyetleri ve meşhurları; akarsu, hatta meyveleri hakkında bilgiler bulmak mümkündür (Arslan, 2018: 49).

Muhammet Nur Doğan divan şiirinde şehre dair eserlerin incelenmesi durumunda; şehir kavramı ve şehrin ifade ettiği anlamı içerenler, kültür ve sanat açısından öne çıkan şehirlerin isimleri etrafında oluşan telmih, mecaz ve çağrışımları işleyenler ve şehir anlamına gelen kelimeler etrafında üretilen metaforlara yer verenler olmak üzere 3 farklı şekil ve yapıda şiir metinleriyle karşılaşıldığını ifade eder (Doğan, 2009: 289). Akkuş ise Klâsik şiirin coğrafyasını şairlerin bildikleri, gezip gördükleri coğrafyalar ve gitmedikleri, tanımadıkları halde şiirlerinde kullandıkları mazmunlaşmış coğrafyalar olmak üzere ikiye ayırır (Akkuş, 2010: 267).

Hasan Kaplan ise divan şairlerinin coğrafya karşısındaki tutumlarının kişiden kişiye, devirden devire değişmekle birlikte genel bir temayülün ve geleneksel bir algının varlığından bahseder. Şiirlerde kullanılan belde, şehir, bölge ve ülkelerin bazen dekoratif bazen de gerçek olmak üzere iki şekilde işlendiğini belirtir. Bunlardan birincisi Mısır, Şam, Rum, Çin, Hoten, Bedahşan gibi şairlerin gezip görmediği, yaşamadığı coğrafyayı gerçekliği dışında tevriye, iham, cinas, teşbih gibi çeşitli sanatlarla anlatmasıdır. Bu coğrafya standart olup tam bir karakter arz etmemekte, bir belde için kullanılan ifadeler diğer bir belde için de söylenebilmektedir.

Kaplan'a göre şairlerin ele aldığı ikinci coğrafya yaşadıkları, görev yaptıkları, çeşitli sebeplerle buldukları gerçek coğrafyadır. Şiirlerinde doğduğu, yaşadığı yere bir kez bile yer vermeyen pek çok şair olmakla beraber birçok şairin de yaşamadığı, görmediği, bilmediği Hıta, Çin, Hindistan, Yemen, Mısır gibi uzak diyarlara şiirlerinde gelenek içinde yer vermesi ilginçtir. Divan şiirinde ortaya çıkan mahallileşmenin etkisiyle şairler ortak coğrafyanın yanı sıra yaşadıkları yerel coğrafyaya da şiirlerinde yer vermiş, belirsiz ve standart coğrafya yerini gerçek coğrafyaya bırakmıştır (Kaplan 2016: 123-24).

Şiirlerinde mahalli-gerçek coğrafyayı kullanan şairlerden birisi de 19. yüzyılın Rumeli kökenli şairlerinden Benderli Cesârî'dir (ö.1829). Cesârî içinde yaşadığı, çeşitli sebeplerle bulunduğu, görev yaptığı Balkan ve Anadolu

coğrafyasından birçok yeri şiirlerinde ele almıştır. Yaşadığı dönemin dikkate değer mahallî-yerel bir şairi olan Cesârî, şiirlerinde coğrafyayı geleneğe uygun, dekoratif yönü ve edebî sanatlarla işlemek yerine gerçekliğiyle ele alıp anlatmıştır.

2. Benderli Cesârî:

Saz şairi, meydan şairi, halk şairi, divan şairi tabirlerinin tümünü kendisi için kullanabileceğimiz (Sezer, 2009: 5) Cesârî'nin asıl adı Hasan olup 18. yüzyılın sonları ile 19. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşamıştır. Doğum tarihi belli olmamakla beraber şiirlerinden 1760-70 tarihleri arasında doğduğu tahmin edilir. Kaynaklarda hayatı ve eseriyle ilgili bilgi birkaç cümleden ibarettir. Günümüzde Moldova sınırlarındaki Bender şehrinde doğduğundan "Benderli Cesârî" olarak tanınmış 1829'da vefat etmiştir (Akkuş, 2010: 311).

Müezzin, imam, yeniçeri kâtipliği gibi görevlerde bulunan şair aynı zamanda hâfız olup (Orhan, 2012: 3) önce Mevlevîlik daha sonra da Bektaşîliğe intisap etmiştir. Rusların 1789'da Bender'i işgaliyle gurbete çıkan şair hayatının bir bölümü gurbette geçirmiş İstanbul, Edirne gibi şehirlerde bulunmuştur. Şair, yaşadığı dönemin padişahları III. Selim ile II. Mahmud'a medhiyeler yazmış, cephe kâtipliği görevi sebebiyle katıldığı savaşları ve savaşlarda kahramanlık gösteren sadrazam, paşa ve ağaları da şiirlerinde övmüştür (Akkuş, 2010: 312).

Cesârî'yi, savaş yıllarında orduda cephe kâtipliği yaptığı için asker şair olarak kabul etmek mümkündür. Fakat askerlik ve savaşla ilgili fazla sayıda şiirinin olmaması bu görevi uzun süre yapmadığını gösterir. 18. yüzyıl, saz şairlik geleneği açısından zayıf ve verimsiz bir dönem olmasına rağmen Cesârî'nin şiirleri gayet başarılıdır (Akkuş, 2010: 133).

Cesârî'nin elde bulunan tek eseri iki ayrı eser gibi görünen fakat nazım şekilleri bakımından birbirini tamamlayan Divan ve Divançesi'dir. Divan'ında çoğunlukla gazel formundaki şiirler, Divançesi'nde ise bendlerden oluşan nazım şekilleri ve hece vezni ile yazılmış şiirler yer alır. Şiirlerinde sâde ve anlaşılır bir dil kullanan Cesârî'nin her iki eserindeki toplam 1121 şiirin 87'si hece vezni ile geri kalanı aruz vezniyle yazılmıştır.

Şiirlerinde gezip dolaştığı yerler ve şehirler, döneminin giyim-kuşamı, savaş aletlerinden günlük hayatta kullanılan eşyaya kadar çok geniş alanda bilgiler veren Cesârî yaşadığı yüzyılı tüm canlılığıyla anlatır. Onun şiirleri hem Türk edebiyatı hem de tarihî, coğrafi ve sosyal açılardan değerli bilgiler barındırmaktadır (Akkuş, 2010: 312-133).

Rumelili şairlerin şiirlerinde kendi memleket ve şehirlerinden fazlasıyla bahsettiği, bu şehirleri çeşitli yönleriyle övücü şiirler yazdıkları görülür (Çeltik, 2000: 106). Bir Rumeli şairi olan Cesârî de yaşadığı dönemin sosyal hayatını şiirlerine yansıtmış; Bender, Üsküp, Zagra, Şumnu, İslimye, Karlıova, Edirne, Sinop gibi Balkan ve Anadolu şehirleri hakkında şiirler yazmıştır.

3. Cesârî Divanı'nda Geçen Şehir Şiirleri:

Benderli Cesârî'nin divanında Balkan ve Anadolu topraklarından Bender (2 şiir), Cum'a, Edirne (2 şiir), Ilıca, İslimye, Karlıova, Sinop, Şumnu ve Üsküp için yazılmış redifinde adı geçen şehir ve beldelerin olduğu 11 şiir mevcuttur. Şair bu beldeleri övmek, güzelliklerini anlatmak maksadıyla yazdığı şiirlerin 10 tanesinde (Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün) veznini kullanmış; şiirlerin 7'sinde murabba, 4'ünde ise gazel nazım şeklini tercih etmiştir.

Şair yazdığı şiirlerde genellikle başlık da kullanmıştır. Cesârî 6 şiirinde (Cum'a, İslimye, Şumnu, Edirne, Üsküp, Ferlidan) "Güfte-i Cesârî" başlığını, 3 şiirinde (Ilıca, Karlıova, Edirne dilberleri) "Gazel" başlığını kullanmıştır. Bir şiirde (Bender) "Divân" başlığını kullanan şair "Sinob'un Kal'ası" redifli şiirine ise başlık koymamıştır. Makalede adı geçen şehirler alfabetik sıraya göre işlenmiş, kullanılan şiirler ve numaraları ise Yasemin Akkuş'un doktora tezinden alınmıştır³ (Akkuş, 2010).

3. 1. BENDER

Boğdan'ın (Moldava) kuzeyinde Dinyester Irmağı kıyısındaki Bender Kalesi etrafında kurulan şehirdir. Osmanlı Devleti'nin Boğdan sınırındaki son kalesi Bender Farsçada "nehir kıyısındaki liman" Arapçada ise "pazar, ticaret yeri" anlamlarına gelir. 1538'de Kanûnî döneminde Osmanlı idaresine geçen Bender Kalesi çok kuvvetli bir biçimde yeniden inşa edilmiştir. Bender şehri 1812 Bükreş Antlaşması ile kaybedilmiştir. (Eyice, 1992: 431).

Cesârî'nin divanında memleketi Bender hakkında yazdığı 11 beyitli gazelin dışında Bender'in bir köyü ve mesiresi olan Ferlidan Bahçesi için de 4 bendli bir murabba vardır. İki şiir de aruzun "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün" vezni ile yazılmıştır.

3. 1. 1. Güzel Bir Şehir Olması:

³ Kullanılan şiir metinlerinde murabba (Mur.), gazel ise (Gaz.) şeklinde kısaltılmıştır.

Cesârî bugün Moldova sınırları içinde kalan kendi memleketi Bender’i gönül açan güzel bir şehir olarak niteler. Şehrin havası ve suyu insana mutluluk vermekte, sağlık bağışlamaktadır:

Dostum gâyet ‘alâ gördüm diyâr-ı Benderi
Hoş makâm-ı dil-güşâ gördüm diyâr-ı Benderi

Vardur ol âb u hevâsında anun kesb-i safâ
Rûh-bahş u cân-fezâ gördüm diyâr-ı Benderi (Gaz., 852/1-2)

Şaire göre Bender insanların beğendiği, rağbet gören güzel bir şehir olup her zaman methedilmeye layıktır. Fakat bu güzel şehrin methini hakkıyla ancak usta şairler yapabilir:

Bâreka’llâh sözüm yok resm-i nev-bünyâdına
Hoş-mekân-ı mültecâ gördüm diyâr-ı Benderi

Dilde vasfın itsün anun şâ‘ir-i nâzik-sühân
Dâ’imâ medhe sezâ gördüm diyâr-ı Benderi (Gaz., 852/7-8)

3. 1. 2. Serhad Şehri Olması:

Şair sınır boyundaki Bender’i Hristiyanların tuzaklarına karşı İslam topraklarını koruyan bir kaleye benzetir. Cesârî düşmana karşı göğsünü siper ederek bekleyen sınır şehri Bender için Allah’a dua eder ve onu düşmandan korumasını ister:

Mekr-i düşmândan emîn itsün anı Bârî Hudâ
Ehl-i İslâm-ı bekâ gördüm diyâr-ı Benderi

Sedd olup a’dâya karşı sînesin germiş turur
Serhadde intihâ gördüm diyâr-ı Benderi (Gaz., 852/9-10)

3. 1. 3. Kalesi:

Cesârî Bender’i anlatırken şehrin meşhur kalesinden⁴ de bahseder. Bender Kalesi çok büyük, duvar ve burçları sağlam, tahkimatlıdır. Öyle ki bu kale tek parçadan oluşmuş gibidir:

⁴ Rusların Turla Nehri’ni geçerken Tatarlara zarar vermesi üzerine Tatar Hanı Kanûni Sultan Süleyman’dan burada bir kale yapılmasını istemiş ve Bender Kalesi inşa edilmiştir (Cantay, 2019: 169). Evliya Çelebi 1656 yılında ziyaret ettiği Bender Kalesi’ni; “Turla nehri kenarında bir tarafı alçak, cenup ve kiblesi yüksek, küfeki kayalar üzerinde kare şeklinde büyük ve yüksek bir

*Burc u bârûsı mükemmeldür temâşâ eyledüm
Sanki bir yîrlü kaya gördüm diyâr-ı Benderi* (Gaz., 852/5)

Bender kalesi tekrardan Sultan II. Selim döneminde yenilenip güçlendirilmiş olup bu hali şehre de bir güzellik katmıştır:

*Hazret-i Sultân Selîmün kal'a-i tecdîdidür
Ey Cesârî bî-bahâ gördüm diyâr-ı Benderi* (Gaz., 852/11)

3. 1. 4. Ferlidan Bahçesi Mesiresi:

Bender şehrinin çevre köylerinden olan Ferlidan bahçeleri şairin şiirine herkesin gezip dinlenmek için geldiği, âşıkların buluşup işret ettiği, üzüntü ve sıkıntıları gideren güzel bir mesire yeri olarak konu olmuştur.

Şaire göre Ferlidan, Bender'in güzel, havadar bir köyü olup gölgeli ağaçlarıyla firdevs cennetlerini andıran, gezenleri rahatlatan mesirelerle dolu bir yerdir:

*Bender etrâfında a'lâ karyedür ol Ferlidân
Cây-ı ferâh dil-güşâdur nâmı dilde dâsitân
Her yiri anun mesîre her dıraht bir sây-bân
Gûyâ firdevs-i cinândur Ferlidan'un bakçesi* (Mur., 229/3)

Bender'in zengin fakir, yaşlı genç tüm halkı ve âşıkları Ferlidan bahçelerine gezmeye gelir. Burası gönül ehlinin iyi tanıdığı, bilhassa güzellerin toplandığı, gezip eğlendiği bir yerdir:

*Def'-i gam itmek için pîr ü civân anda gider
Hem ağa paşa alay ile gelüp ahkâm ider
İtmeyüp evsâfın ehl-i dil anun âyân ider
Ey Cesârî özge kândur Ferlidan'un bakçesi* (Mur., 229/4)

Şair Ferlidan'ı güzellerin kaynağı olarak niteler. Burası huri gibi dilberlerin sık geldiği; peşlerinde bülbül misali âşıkların gezindiği güzel bir dinlenme yeri, bir cennet bahçesidir:

*Mecma'-ı kân-ı dilândur Ferlidan'un bakçesi
Âşinâ-yı bülbülândur Ferlidan'un bakçesi
Hûri-veş mahbûblara her dem teferrüc-gâh olur
Bâğ-ı cennetden nişândur Ferlidan'un bakçesi* (Mur., 229/1)

kaledir. Kale surları 20 ayak eninde kalın bir duvardır. Kara tarafında derin bir hendeği varken nehir tarafında hendek yoktur. Fakat bu tarafı iki kat duvarla çevrilmiştir." cümleleriyle tarif eder (Eyice, 1992: 432). Bender Kalesi Karadeniz'in kuzeybatısından gelebilecek Rus saldırılarını püskürtmek için kullanılmaktaydı (Şenyurt, 2013: 488).

Ferlidan bahçeleri kiraz, kayısı, şeftali ve benzeri meyve ağaçlarıyla süslü, şehir halkının genci yaşlısı, aşığı maşuğuyla sazlı sözlü eğlendiği, yiyip içtiği güzel bir yerdir:

*Mîve-gânun kânudur anda pek miyâh olur kiraz
Kayısı şeftâlülerin görmüş degül ehl-i Hicâz
Zevk u 'işret anda mevcûddur hemîşe söz ü sâz
'Ârifâna hoş-mekândur Ferlidan'un bakçesi* (Mur., 229/2)

3. 1. 5. Halkının Müslüman Olması:

Bender halkı müslümandır. Şehir ahalesinin her biri düşmana karşı canını vermeye hazır cesur birer kahraman, birer gazidir:

*Münderic olmuş derûnında nice ceng-âverân
Hâliyâ ehl-i gazâ gördüm diyâr-ı Benderi* (Gaz., 852/3)

Cesârî diğer beyitte ise Bender halkını dindarlığıyla över. Şehir halkı geceleri sabaha kadar Allah'ı anıp zikir çekmektedir:

*Yegdür Allah savtı her şeb subha dek eksik degül
Zikr-i Hakka iktizâ gördüm diyâr-ı Benderi* (Gaz., 852/4)

3. 2. CUM'A

Bulgaristan'ın kuzeydoğusunda yer alan, günümüzde Eskicum'a adıyla anılan küçük bir kasabadır. Burası 16. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti tarafından kurulmuş Anadolu'dan yoğun Türk göçü ile iskân edilmiş bir beldedir. Ayrıca önemli bir pazar yeri olan Eskicuma kazası güneyde alçak bir dağ silsilesi olan Preslav Balkanı tarafından ikiye bölünen büyük bir düzlük sahayı içine alıyordu (Kiel, 1995: 396).

Cesârî divanında Cum'a şehrini anlatan "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün" vezinli 5 bendli bir murabba vardır.

3. 2. 1. Güzel Bir Şehir Olması:

Cum'a şehri güzel bir alana kuruludur. Burası Allah'ın yaratma kudretini gösterdiği, etrafı bağ ve bahçelerle süslü çok güzel bir şehirdir:

*Olsun ey dil işbu dem vasfı beyânı Cum'a'nun
Hoşça yırde çün yapılmışdur mekânı Cum'a'nun
Kudret-i sun'-ı İlâhî anda zâhir görünür*

Bâg u bostânla müzeyyen çevre yanı Cum'a'nun (Mur., 111/1)

Cum'a ılımlı iklimi, güzel havası ve suyuyla insanın içini açıp mutlu eden bir şehirdir. Bu şehrin halkı da yaşlısı ve genciyle zevk sahibidir:

*Dilkeş-ârâ her makâmı mu'tedil âb u hevâ
Zevk kesb eyler kamu pîr ü civânı Cum'a'nun* (Mur., 111/3)

3. 2. 2. Akarsuları:

Cum'a şehri içinden daima coşkun şekilde akan Karasu⁵ Irmağı geçmektedir:

*Yüzini hâke sürüp gitmekdedür ol Karasu
Turmayup çağlar akar âb-ı revânı Cum'a'nun* (Mur., 111/2)

Karasu Nehri üzerine hem suya girmek hem de bu şifalı sulardan içmek için iki bina, tesis yapılmıştır:

*Bâ-husûs iki binâsı var suyu derde devâ
Var soyun anda dilersen itmeğe zevk u safâ* (Mur., 111/3)

3. 2. 3. Şehir Halkının Özellikleri:

Cum'a şehrinin halkı sohbet ve muhabbete düşkün, dindar ve zikir ehlidir:

*Gördüm erbâb-ı mahabbet anda derc olmuş kamu
Hep niyâz ehli'dür anlar dillerinde zikr-i Hû* (Mur., 111/2)

3. 2. 4. Önemli Şahıslar:

Cesârî Cum'a şehri anlattığı murabbasının 4. bendini Şeyh Sun'î'ye ayırmıştır. Şair bir tekke şeyhi olmanın yanında iyi bir söz erbabı da olan Sun'î gibi kıymetli bir âlime gezdiği yerlerde rastlamadığını söyler. Cum'a şehri Sun'î gibi bir gönül insanı ile şeref bulmuştur:

*Şâ'ir-i nâzik-sühândur anda Sun'î pür-kemâl
Görmedüm ben gezdügüm yirlerde hiç ana misâl
Kendisi bir tekye şeyhidür dahı hem ehl-i hâl
Bulmuş anunla şeref fi'l-cümle cânı Cum'a'nun* (Mur., 111/4)

3. 3. EDİRNE

⁵ Vardar Nehri'nin kollarından Mesta-Karasu veya sadece Karasu olarak adlandırılan 230 km. uzunluğundaki nehir Bulgaristan'dan doğup Yunanistan topraklarından Ege Denizi'ne dökülmektedir.

Şehir Marmara bölgesinin Ergene bölümünde, kuzey-güney doğrultusunda uzanan dar sayılabilecek bir şerit içinde yer alır. Şehrin merkezini Tunca ırmağının Meriç'e döküldüğü yerin kuzeyi oluşturur. Edirne iki tarafı Tunca ve Meriç, kısmen Arda nehirleri ile çevrili, doğusundaki yamaçlara yaslanmış bağ ve bahçeler içinde güzel bir şehirdir (Canım, 1995: 1).

Edirne'yi Trakların en büyük boylarından Ordilerin kurduğu sanılır (Gökbilgin, 1994: 431). Şehir Roma imparatoru "Hadrianus" tarafından yeniden kurulması sebebiyle "Hadrianopolis" adını almıştır. Edirne Türk dünyasının önemli kültür merkezlerinden biri olma özelliğini korumuş nadir şehirlerdendir. Yüzyıllar boyunca gerek stratejik önemi gerekse sahip olduğu Türk kimliği ile özel bir konumu olan Edirne, I. Murad'ın tahta geçişinin ardından Bizans'tan Osmanlı'ya geçmiştir (Canım, 1995: 1).

Cesâri divanında "Edirne şehrini" redifli 5 bendli bir murabba yanında "Edirne dilberleri" redifli 5 beyitli bir gazel mevcuttur. İki şiir de "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün" vezni ile yazılmıştır.

3. 3. 1. Devletin Başkenti Olması:

Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapan Edirne, görenlerin gönlünü açan güzel bir şehirdir. Edirne bahtı kara olan âşıkların gönüllerini nuruyla aydınlatan aydınlık bir şehirdir:

*Bir makâm-ı dil-güşâ gördüm Edirne şehrini
Taht-gâh-ı pâdişâ gördüm Edirne şehrini
Kara bahtlı 'âşıkun mir'ât-i kalbün nûrdur
Hak bilür pek rûşenâ gördüm Edirne şehrini* (Mur., 206/1)

3. 3. 2. Diğer Şehirlerden Üstün Olması:

Cesâri Edirne'nin kelimelerle ifade edilemeyecek kadar güzel olduğunu söyler. Şaire göre Edirne binde biri bile anlatılamayacak güzellikte benzersiz şehirdir:

*Ey Cesâri binde bir vasfı anun olmaz beyân
Bildüğüm ben bî-bahâ gördüm Edirne şehrini* (Mur., 206/5)

3. 3. 3. Camileri:

Edirne güzel bir yere kurulan her türlü övgüye layık bir şehirdir. Şehirde büyük üstat Mimar Sinan'ın yaptığı benzersiz bir yapı, içi dua ve ibadet eden insanlarla dolu olan Sultan Selim (Selimiye) Camisi vardır:

*Her ne denl  medhi olursa sezâ l yık mahal
Hoş-zemîn üzre ana  st d kurmuşdur temel
Câmi'-i Sultan Sel m' n misli yok resmi güzel
' bid na m ltec  gördüm Edirne şehrini* (Mur., 206/2)

3. 3. 4.  nemli şahıslar:

Edirne bir çekim merkezidir. Burası birçok önemli zatın, meziyet sahibi yüce kişinin tercih ettiği, hünerlerini sergilediği yerdir. Bu kişilerden birisi de Edirne'ye değer katan ve burada medfun olan Gülşenî tarikatı piri Sezâi-
G lřen ⁶ hazretleridir:

*Nice san'at sâhibi var anda itmişdür makarr
Ma'rifet icrâ iderler cümle erbâb-ı hüner
Anda medf ndur Sezâi Gülşenî bir nice er
Medh olunmağa sezâ gördüm Edirne şehrini* (Mur., 206/4)

3. 3. 5. Ali Paşa  arşısı:

Cesâri de şehrin önemli ticaret yerlerinden Ali Paşa  arşısı'nı⁷ her türlü ürünün satıldığı, hiç kimsenin aradığını bulmadan çıkmadığı güzel bir alışveriş yeri olarak tarif eder:

*Var 'Al  Paşa'ya g r  arş sı n r gibi 'ay n
Her met ' mevcûd bulunur istediğ n al hem n* (Mur., 206/5)

3. 3. 6. Güzelleri:

Cesâri "Edirne dilberleri" redifli gazelinde şehrin güzellerini överek nur gibi, parlak, makyajsız ve sade olmakla tavsif eder. şehrin güzelleri çok sıcakkanlı olup kendilerine göz ucuyla bakanlara bile yakınlık gösterirler:

*N r-veş berr k olur cânâ Edirne dilberi
S de-r  ablak olur cânâ Edirne dilberi*

⁶ Halveti-Gülşenî tarikatının Sez iyye kolunun kurucusu ve divan sahibi bir şairdir. Asıl adı Hasan olup Sezâi'nin ona mahlas olarak Niyazi-i Mısri tarafından verildiği söylenir. 1669'da Mora yarımadasındaki Gördes şehrinde (bugünkü Korent) doğmuş, 1738'de Edirne'de vefat etmiştir. Daha sonra kendi adıyla anılacak derg hta 38 yıl şeyhlik yapan Hasan Sezâi G lşen liğin ikinci piri kabul edilir (Benyan ve Mısırlı, 2020: 810; Konur, 2009: 80).

⁷ 1561-1565 yılları arasında vezir-i  zam Semiz Ali Paşa'nın Babaeski'deki hayratına vakıf geliri sağlamak üzere Mimar Sinan'a yaptırılmış olan Ali Paşa  arşısı tipik bir arasta olup 300 m. uzunluğunda üstü tonozla örtülü bir yolun iki tarafında sıralanan dükkân gözlerinden meydana gelmiştir.  arşıda her dükkân orta yola bir kemer halinde açılmaktadır (Eyice, 1989: 432).

*Göz ucuyla bir nigâh itdüklerin fehm eyleyüp
Mâ'il-i 'uşşâk olur cânâ Edirne dilberi* (Gaz., 776/1-2)

Edirne dilberleri güzellik yönünden eşsiz, her yerde tanınan afetlerdir. Cesârî'nin anlattığı bu güzeller sıcakkanlı ve âşıklarına karşı çok müşfikdir:

*İçlerinde gâyetâ çok âfet-i devr ü zamân
Şöhreti âfâk olur cânâ Edirne dilberi*

*Ey Cesârî eyle evsâfın lisân-ı hâl ile
Câmi'ü'l-müştâk olur cânâ Edirne dilberi* (Gaz., 776/3, 5)

3. 4. ILICA (ZAĞRA)

Zağra Eskizağra ve onun hemen üst tarafında Yenizağra olmak üzere birbirine yakın iki yerleşim yerinin adıdır. Şehir Bulgaristan'ın orta kesimlerinde Karacadağ'ın güneyindeki verimli Eskizağra Ovası'na kurulmuştur. Zağra Sofya'dan Karadeniz'in liman şehri Burgaz'a giden önemli demiryolu hattı üzerindedir. Beldenin kuruluşu Osmanlı erken dönemine kadar iner. Şehir Osmanlı idaresine geçtikten sonra uzun süre Edirne'ye bağlı kalmıştır (Şahin, 1995: 394-396; Kiel, 2013: 448-450).

Cesârî Zağra şehrine bağlı olan Ilıca beldesi için "Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün" vezinli 5 beyitli bir gazel yazmıştır.

3. 4. 1. Sularının Güzelliği:

Cesârî Ilıca'yı tüm dertlere devâ olan suyu ile Allah'ın kudret ve feyzinin görüldüğü, övülmeye layık çok güzel bir yer olarak tanıtır:

*N'ola vasf eyler isem medhe sezâdur Ilıca
Âb-ı tâhir heme masnû'-ı Hudâ'dur Ilıca* (Gaz., 203/1)

İsminden anlaşıldığı kadarıyla Ilıca'da ayrıca sıcak ve şifalı sulara sahip bir kaplıca mevcuttur. Bu kaplıcanın suları tüm dertlere şifa olup sağlıklı olanlara da iyi gelmektedir:

*Var anun hâsiyeti sağlar ile hastelere
Didiler derdlere fi'l-cümle devâdur Ilıca* (Gaz., 203/3)

3. 4. 2. Dinlenme ve Eğlenme Yeri Oluşu:

İlca beldesinin şifalı suları ve onların toplandığı havuzu şehrin gönül ehli ariflerinin gelerek eğlence tertipledeği, konuşup muhabbet ettiği bir yerdir:

Ehl-i dil anda gidüp teferrüc eyler
‘Ârife eğlenecek câ-yı safâdur İlca (Gaz., 203/2)

Zağra şehrindeki İlca kaplıcası Allah'ın güzel yarattığı bir dinlenme ve eğlenme mekânı olup ne kadar övülse azdır:

Zağra'nun âdemi anunla tefâhür itsün
Kudretü'llâh eser-i feyz-nümâdur İlca (Gaz., 203/4)

3. 5. İSLİMYE

Günümüzde “Sliven” adını taşıyan şehir Bulgaristan'ın güneydoğusunda, modern bir endüstri merkezidir. Şehrin adı Slavca “erik şehri” anlamındaki Sliven'den gelir. İslimye “Novoselska” ve “Asenovska” ırmaklarının birleştiği noktada, büyük Trakya ovasının kuzeyinde, Balkan dağlarının eteklerinde yer alır. 1370'lerin hemen sonrasında Osmanlı hâkimiyetine geçen şehir özellikle 17. yüzyılda önemli bir yerleşim yeri olmuştur. Kâtib Çelebi, coğrafyacı ve seyyah Âşık Mehmed'in 16. yüzyıl sonlarında yazdığı *Menâziru'l-avâlim* adlı esere dayanarak İslimye'yi üç camisi, bir hamamı olan, meyveleri ve suları bol bir kaza merkezi olarak tarif eder (Kiel, 2001: 73-75).

Cesârî divanında İslimye şehrinin övüldüğü “Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün” vezinli 4 bendli bir murabba mevcuttur.

3. 5. 1. Şehrin Ticaret Hayatı:

Şair İslimye şehrini gönül açan bir mutluluk yeri olarak tanımlamaktadır. Bu güzel şehir işinde usta birçok sanat erbabını barındırır. Canlı bir ticaret hayatının yaşandığı İslimye'de halk buna bağlı olarak müreffeh bir hayat sürmektedir:

‘Âşika cây-ı safâ vü dil-güşâ mevsûfdur
Ehl-i san'at anda tekmil cümlesi ma'rûfdur
Güne güne ma'rifetle ekserî me'lûfdur
‘Akl irişmez kesb ü kâr dolâbına İslimye'nün (Mur., 113/3)

Ticaretin çok hareketli olduğu İslimye'nin esnafı da gelen misafir ve müşterilere sıcak davranır. Şehir hareketli ticaret hayatıyla övülmeye layıktır:

Her taraf ehl-i ticâret çok gelür anda gider
Cümle esnâf anları gördükde âşnâlık ider

Şâ'ir olan ol yiri medh itmeyüp âyâ n'ider
Ey Cesârî var mı söz ahbâbına İslimye'nün (Mur., 113/4)

3. 5. 2. Yaz Mevsimi:

Yaz mevsiminde İslimye'de hava güzelleşip ılıman bir hâl alır. Bu mevsimde her tarafta bağ, bahçeler canlanır ve eğlence meclisleri kurularak mutlu vakitler geçirilir:

Yaz gününde gâyet ile mu'tedil anda hevâ
Çevre yanı bâğ u bahçe kesb iderler çok safâ (Mur., 113/2)

3. 5. 3. Suları:

İslimye sularını içenler dertli ise dertlerinden, hasta ise de hastalıklarından kurtulur. Buranın suları içenlere can bağışlayacak kadar güzel ve lezzetlidir:

Dertlüler nûş eyleyince lâ-cerem bulur şifâ
Ben hayât-ı cân didüm ol âbına İslimye'nün (Mur., 113/2)

3. 5. 4. Güzelleri:

Cesârî İslimye'yi gezerken eşi benzeri olmayan güzellikte bir dilbere âşık olmuş, onun bir yan bakışıyla aşk derdine düşmüştür:

Dâhil oldum ben de çün kim bâbına İslimye'nün
Râst geldüm dilber-i nâ-yâbına İslimye'nün
Göz ucuyla bakdı geçdi bu dil-i bi-çâreye
Mâlik oldum san melek âdâbına İslimye'nün (Mur., 113/1)

3. 6. KARLIOVA

Bulgaristan'daki Osmanlı hâkimiyeti döneminde kurulan şehir bugün hâlâ Karlovo adıyla anılmaktadır. Şehir Filibe'nin kuzeyinde, Balkan Dağları ile Sredna Gora Dağları arasında bulunur. Kurucusuna nispetle Karlıova veya Karlova denilen şehir II. Bayezid devrinde Osmanlı kumandanı ve Şehzade Cem'in lalası Karlozâde (Karlzâde) Ali Bey tarafından çoğunlukla Türk-Yörük nüfusunun yerleştirildiği bir bölgede kurulmuştur. Karlova'nın kurucusu Ali Bey, İtalya'nın eski soylu ailelerinden Toccolari'a mensuptur (Kiel, 2001: 508).

Cesârî Karlova şehrini öven "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün" vezinli 6 beyitli bir gazel yazmıştır.

3. 6. 1. Şehrin Güzel Olması:

Karlıova gönül kuşuna güzel bir yuva, dinlenme yeridir. Burası ayrıca bir güzelin alnından yüzüne sarkan saçları gibi kişiyi kendine âşık eden bir şehirdir:

Murg-ı dil-ârâmuna hoş âşiyândur Karl'ova
Dil-rübâ bir turre-i perçem nişândur Karl'ova (Gaz., 14/1)

3. 6. 2. Bağ ve Bahçeleri:

Karlıova lale, gül, sümbül, şakayık ve daha yüzlerce güzel kokulu çiçeğin açtığı bir çiçek bahçesidir. Karlıova o kadar güzeldir ki renk renk açan, türlü türlü çiçeklerin kokuları etrafa güzel kokular saçıp herkesi mutlu etmektedir:

Lâle gül sünbül şakâyık sad-hezâr şüküfteler
Cân dimâğın 'itr ider 'anber-feşândur Karl'ova (Gaz., 14/2)

Bu şehrin seyretmeye doyum olmayan çok güzel bağları, bahçeleri vardır ki şehir bu güzellikleriyle adeta dünya içinde bir cennet gibidir:

Hiç doyulmaz bâğ u bakçe bûstânı seyrine
Gülyâyâ dehr içre firdevs-i cinândur Karl'ova (Gaz., 14/3)

3. 6. 3. Akarsuları:

Karlıova her tarafında gürül gürül akan çeşmelere sahiptir. Bu suların etrafı âşıkların dinlenip eğlenmesi için ideal mesirelerdir. Karlıova akarsu ve mesireleriyle çok hoş bir yerdir:

Çağlayup her bir taraftan suları akmakdadur
Ehl-i 'aşk eğlenmeğe hoşça mekândur Karl'ova (Gaz., 14/4)

3. 6. 4. Güzelleri:

Şehrin güzelleri öyle alımlı ve çekicidir ki bir bakışta bakanları cezbedip kendilerine bağlar. Şehir bu haliyle âşıklar için bir hazinedir:

Hüblarınun bir nigâhı 'âşıkânı cezb ider
Hâliyâ bir mecma'-ı kân-ı dilândur Karl'ova (Gaz., 14/5)

3. 7. SİNOP

Kastamonu sancağının kazası olan Sinop, Anadolu'nun kuzey uç noktası İnceburun'a bağlanan Boztepe Burnu geçidinde kale-şehir olarak kurulan bir liman şehridir (Öz, 2009: 252-256). Karadeniz sahilinin orta noktası kabul edilen Sinop doğal limanı olmasıyla eski dönem denizcilerinin dikkatini çekmiştir. Bölgeye Yunanlılardan önce Fenikelilerin geldiği söylenir. Ayrıca şehrin Yunan veya Miletliiler tarafından kurulduğu da rivayetler arasındadır (Demir, 2019: 112).

MÖ 220'de Pontus Krallığı'nın egemenliğine giren Sinop MÖ 47'de Roma, müteakiben Bizans, 13. yüzyılın başında ise Trabzon Rum İmparatorluğu'na geçmiştir. 1214'te I. Keykavus döneminde Selçuklu egemenliğine geçen Sinop'a bu dönemde kale yaptırılıp şehri de imar edilmiş, bölgeye Türk nüfus iskân edilmiştir (Demir, 2019: 113). 1261-1461 tarihleri arasında sırasıyla Pervaneoğulları, Candaroğulları ve İsfendiyaroğulları beylikleri elinde kalan şehir, Sultan Fatih tarafından 1461'de Osmanlı'ya katılmıştır (Yılmaz, 2009: 4).

Cesârî divanında "Sinob'un Kal'ası" redifli 4 bend uzunluğunda "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün" vezni ile yazılmış bir murabba mevcuttur.

3. 7. 1. Şehrin Güzel Olması:

Cesârî murabbada Sinop'tan gönül açan bir makam olarak bahseder. Burası çeşitli ağaçlarla süslü, görenlerin gönlünü açan yemyeşil bir yerdir:

*Ey Cesârî anda mevcûddur makâm-ı dil-güşâ
Serviler eflâke ser çekmiş dürür kaddi 'ulâ
Zeytân incîr ağacının seyrin eyle bî-nihâ
Hoş-zemîn-i mâye düşmüşdür Sinob'un Kal'ası* (Mur., 230/4)

3. 7. 2. Kalesi:

Cesârî murabbada sarp kayalıkların üzerine adeta bir dev gibi yerleşen ve şehri tehlikelerden koruyan tarihi Sinop Kalesi'ni⁸ methetmektedir. Kale dört tarafı burç ve hisarlarla çevrili ihtişamlı bir binadır:

⁸ Sinop Kalesi'nin MÖ 7. yüzyılda inşa edildiği söylenir. Kaynaklara göre, MÖ 72'de Pontus Kralı IV. Mithridates Sinop'ta mabet, tiyatro, gimnasium ve saray yaptırıp şehrin çevresini surla çevirmiştir. Sinop Kalesi Roma, Bizans, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı devirlerinde kullanılmış, bakım ve onarımı yapılarak bugüne ulaştırılmıştır. 2050 m. uzunluğundaki kalenin 25 m. yüksekliği, 3 m. genişliği ve iki ana giriş kapısı bulunur (Yılmaz, 2009: 4).

*Dîvler kurmuş binâsın dört yanı burc u hisâr
Şöyle sarp edâya düşmüşdür Sinob'un Kal'ası* (Mur., 230/1)

3. 7. 3. Alâ'addin Camii:

Cesârî şiirinde Sinop'un en eski camilerinden Alâ'addin Camisi'ni⁹ de anar. Burası âriflerin ibadet yeri, minber ve mihrabıyla güzel bir dergâhtır:

*Câmi'-i Sultân 'Alâ'eddîn anda câh olur
'Ârif-i bi'llâh olan zâta 'ibâdet-gâh olur
Minber ü mihrâba hâcet ehline dergâh olur
Maksad-ı a'lâya düşmüşdür Sinob'un Kal'ası* (Mur., 230/2)

3. 7. 4. Tersanesi:

Benderli Cesârî şiirinde Sinop Tersanesi'nden¹⁰ bahseder. Burası İstanbul'a yakınlığıyla padişahın iskelesi durumunda olup gece gündüz büyük gemi ve kalyonlar imal edilmektedir:

*İskeledür pâdişâhun anda tershânesi var
Rûz u şeb urmaz marangozlar gemi kalyon yapar* (Mur., 230/1)

3. 7. 5. Seyyid Bilâl Türbesi:

Cesârî şehrin önemli mekânlarından Seyyid Bilâl¹¹ türbesini de anıp övmektedir. Burası üç yüz altmış ırmağın birleştiği bir gönül nehri, Allah'a yaklaşma yeri, bir gönül bahçesidir:

*Mâ'-i âbdest için ol yirde akar âb-ı zülâl
Üç yüz altmış altı ırmak cümlesi bulmuş kemâl
Türbesin eyle ziyâret andadur Seyyid Bilâl*

⁹ Sinop Alâeddin Camii'nin kitâbesi 1268 tarihli olup caminin Muinüddin Süleyman Pervâne tarafından yaptırıldığı yazmaktadır (Esemenli, 1989: 328).

¹⁰ Antik Çağ'dan itibaren önemli bir gemi inşa merkezi olan Sinop'u 13. yüzyılda fetheden Selçuklular mevcut tersaneyi genişletmiş, oluşturdukları filoyla Karadeniz'in kuzey sahillerine seferler düzenlemiştir (Ünal, 2002: 912). Tersanenin Candaroğlu Beyliği döneminde aktif olduğu ve Sinop donanmasının Ceneviz gemilerine üstünlük kurduğu bilinmektedir. Sinop Tersanesi, İstanbul ve Gelibolu'dan sonra imparatorluğun 3. büyük tersanesidir (Bostan, 1992: 18).

¹¹ Seyyid İbrahim Bilâl Hz. Hüseyin'in 6. göbekten torunudur. İstanbul 675'te Emeviler döneminde 5. kez kuşatılmış, Seyyid Bilâl de bu kuşatma için Horasan'dan yola çıkarak asker toplamıştır. Karadeniz kıyısında iken havanın bozmasıyla Sinop Limanı'na sığınmış, Bizans tekfurlarının saldırısıyla başı kesilerek şehit edilmiştir. Rivayete göre kesik başını koltuğu altına alıp bugün türbesinin olduğu yere kadar gelerek ruhunu teslim etmiştir (Türker, 2011: 8).

Ravza-yı 'uzmâya düşmişdür Sinob'un Kal'ası (Mur., 230/3)

3. 8. ŞUMNU

Kuzey Bulgaristan'daki Şumnu (Sumen) ülkenin en eski şehirlerindedir. Şehir Şumnu platosundan dik yamaçlarla inilen aşağıdaki Bokluca (Projna) çayının iki yakasına kurulmuştur. Kuzey tarafından alçak tepelerin koruduğu Şumnu konumuyla kolay savunulabilir durumdadır.

Şehir Osmanlı idaresine 1388-1389 kış seferi sırasında geçmiş, vezîr-i âzam Çandarlı Ali Paşa çatışma olmadan şehri ele geçirmiştir. Bir rivayete göre ovada karargâh kuran Osmanlılar'a şehrin kalesinin anahtarı ahali tarafından teslim edilmiş ve o dönemden itibaren Şumnu, Niğbolu sancağının kadılık merkezi olmuştur (Kiel, 2010: 227-230).

Benderli Cesârî divanında Şumnu şehrini 7 bendli ve "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün" vezinli bir murabba ile övmektedir.

3. 8. 1. Şehrin Güzel Olması:

Cesârî gezdiği yerler içinde bu kadar güzel ve hoş giden bir şehir görmediğini belirterek Şumnu'yu över:

*Gezdüğüm yirlerde yokdur öyle bir 'âlî mekân
Hoş-zemîn üzre kurulmuşdur diyârî Şumlu'nun* (Mur., 112/5)

Cesârî şiirinin son bendinde şehri ne kadar överse övsün yeterli olmayacağını, şehrin güzelliğini anlatmanın kendi gücünü aştığını belirtir. Şair Şumnu'nun günlerce övgüsü yapılırsa yine de bitirilemeyeceğini ifade eder:

*Binde bir vasfı degüldür Şumlu'nun işbu kelâm
Bu kadar ma'zûr tutsun nutk u şi'rüm hâss u 'âmm
Gûn-e-gûn olur yazılsa dilde nazm-ı intizâm
Hiç tükenmez bu beyânı ey Cesârî Şumlu'nun* (Mur., 112/5)

3. 8. 2. Havası ve Suyunun Güzel Olması:

Havası ve suyu güzel olan Şumnu'nun iklimi de ılıman olup gönle ferahlık verir. Bu şehrin sabah vakti ılık esen rüzgarları bambaşkadır:

*Dil-güşâ a'lâ mekân âb u hevâsı mu'tedil
Hoş eser vakt-i seherde rûzigârî Şumlu'nun* (Mur., 112/1)

3. 8. 3. Sulak Bir Yer Olması:

Şumnu suları bol bir şehirdir. Burada sürekli çağlayıp akan birçok akarsu, dere vardır:

*Çokdur ey dil her tarafda çeşme-sârı Şumlu'nun
Çağlayup akar firâvân cûy-bârı Şumlu'nun* (Mur., 112/1)

3. 8. 4. Mesire Yerleri:

Şumnu'da eğlence meclislerinin kurulduğu birçok mesire yeri vardır. Şumnu bu haliyle, bahçe ve bağlarının güzelliğiyle adeta cenneti hatırlatmaktadır:

*İtmeğe ahkâm-ı zevki çok mesîre yiri var
Bâğ-ı cennetden nişândur bakçe bârı Şumlu'nun* (Mur., 112/4)

3. 8. 5. Halkı:

Buranın halkı muhabbet ehlidir. Şumnu'da genç yaşlı herkes sohbet ve eğlence aşığıdır ki bu durum kelimelerle ifade edilemez:

*Nice vasf itmez anı dilde gürûh-ı 'âşıkân
Hep mahabbet ehli'dür anda olan pîr ü civân* (Mur., 112/5)

Şehrin zengin fakir tüm halkı işret ve eğlenceye düşkündür. Şumnu gül yüzlü güzellerin âşıklarına içki sunduğu bir aşk meclisidir:

*'İşrete mâ'ildür anda hep ricâl ile kibâr
Sâkî-i gül-çehre rindân ehline sâğar sunar* (Mur., 112/4)

Cesârî Şumnu halkından bahsederken adeta bir içki meclisini anlatır. Şehrin insanları sürekli işret meclislerinde efkâr dağıtıp sıkıntı ve dertlerden uzak bir hayat sürer. Şehrin muhabbet ehli halkı ahde vefalı, halden anlayan insanlardır. Şumnu sakinleri zengin ve fakiriyle içki ve eğlence meclislerinde vakit geçirmektedir:

*Çekmez erbâb-ı mahabbet gussa vü gam cevr ü cefâ
Birbiriyle kılur anlar dâ'imâ 'ahd-i vefâ
'İş u nûş için tutarlar elde câm-ı pür-safâ
Böyle zevk eyler ricâli hep kibârı Şumlu'nun* (Mur., 112/6)

3. 8. 6. Güzelleri:

Şaire göre Şumnu güzelleri bambaşkadır. Onlar insanlar üzerinde öylesine bir etki bırakır ki bakanları kendilerine hayran edip akıllarını başlarından alır.

Gonca dudaklı bu güzellere âşık olup cezbeye kapılan âşıkları seher vaktine kadar bülbüller gibi ağıtlar yakarak vakit geçirir. Seher saatlerinde ise gül yüzlü güzeller onlara karşılık verir:

*Vâkıf olduk anda biz bir nice sırr-ı mübheme
Cezbe-i hâlet virür bakdukça hûbı âdeme
'Andelîb efgân ider vakt-i seher gonca-feme
Açılur elvân elvân gül-izârı Şumlu'nun* (Mur., 112/2)

Şair şehrin şeker dudaklı, tatlı sözlü, şirin edalı güzellerinden bahseder. Bu güzeller âşıklarının aklını başlarından almakta, onları yollarına can verecek hale getirmektedir:

*Bulnur ba'zı mahalde dilber-i şîrîn-edâ
Lebleri şekker misâli sözleri rûha gıdâ
'Âşık olan vaslına cân u serin eyler fedâ
Hoş söyler nâz-perver şîve-kârı Şumlu'nun* (Mur., 112/3)

3. 9. ÜSKÜP

Üsküp Balkan Yarımadası'nın ortasında Vardar Nehri'nin her iki yakasında yer alır. Şehir çeşitli yollarla Kosova-Priştine'ye, Selânik ve Ege Denizi'ne, Niş ve Belgrad'a, Sofya ve İstanbul'a bağlanan önemli bir güzergâh üzerindedir. Yıldırım Bayezid döneminde 1392'de Türk hâkimiyetine geçen Üsküp Balkanlar'da Osmanlı Devleti'nin en önemli uç merkezlerinden biri (Kardaş, 2021: 21) haline gelmiş, yeni fetihler Üsküp merkezli olarak Sırbistan ve Bosna'ya uzanmıştır (İnbaşı, 2012: 377).

Yaklaşık 520 yıl Osmanlı hâkimiyetinde kalan Üsküp (1392-1912); erken Osmanlı döneminde yoğun bir yapılaşmaya sahne olmuş, inşa edilen cami, mescit, türbe, mektep, medrese, hamam, bedesten, han, dükkân, darüşşifa ve bimarhane gibi yapılarla Türk kenti karakteri kazanmıştır. Günümüzde bu eserlerin bir kısmı tahrip edilmiş olmakla beraber halen çok sayıda Osmanlı eseri ayakta durmaktadır (Gönül ve Durak, 2018: 89; İnbaşı, 2012: 381).

Cesârî divanına Üsküp şehrini anlatıp övdüğü "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün" vezinli 4 bendli bir murabba kaleme almıştır.

3. 9. 1. Eşsiz Güzellikte Olması:

Cesârî Üsküp gibi geçmişi çok eskiye dayanan, içinde birçok değer barındıran, her yönüyle Türk ve Müslüman kimliği taşıyan bu şehrin herkes tarafından

bilinip tanınmasını, değer verilmesini ister ve bu şehri tanıtanın ve övmenin gerekli olduğunu ifade eder:

*Ey Cesârî böyle şehrin vasfı elbet olunur
Herkesün mi'yârı ma'lûm kadr u kıymet bilinür* (Mur., 110/4)

3. 9. 2. Evliyalar Şehri Olması:

Bu kadim Osmanlı şehrinde birçok keramet ehli, ermiş ve evliya metfun olduğundan Üsküp şehri bu yönüyle aslında bir evliyalar şehridir:

*Sâhib-i ehl-i kerâmet anda medfûn nice var
Evliyâlarla dolu her yanı Üsküp şehrinün* (Mur., 110/3)

3. 9. 3. Vardar Nehri:

Benderli Cesârî Üsküp'ün ortasından geçen, diğer adı Çağlayan olan Vardar Nehri¹² sayesinde şehrin cennet misali bağ ve bahçelerle süslendiğini söyler:

*Âb-ı Vardar nâmı meşhûr çağlayan ırmağı var
Cennet-âsâ bakçe ile bostanı hem bâğı var* (Mur., 110/2)

3. 9. 4. Mesire Yerleri:

Şaire göre Üsküp'ün her tarafı mesire yerleri ile doludur ki şehir bu haliyle bir eğlenme, gezinti yeridir:

*Her taraf seyr ü mesîre yüce yüce dağı var
Bir teferrüc-gâhdur mekânı Üsküp şehrinün* (Mur., 110/2)

3. 9. 5. Halkı:

Benderli Cesârî Üsküp halkının özelliklerini tek tek sıralar. Ona göre Üsküp insanı iyi huylu ve muhabbet ehlidir. Yabancılara sıcak ve sevecen yaklaşan şehir insanı ayrıca mertlik ve dürüstlüğüyle de tanınmaktadır:

*Hoşdur ey dil yek nazar seyrânı Üsküp şehrinün
Hep mahabbet ehлідür insânı Üsküp şehrinün
Görseler bir 'âşık u cânı iderler rağbeti*

¹² Makedonya'nın Gostivar şehrinde doğan Vardar Nehri 388 km. uzunluğa sahiptir. Ülkenin tam ortasından geçerek devam eden nehir Selanik yakınlarında Ege Denizi'ne dökülür. Makedonya'nın en uzun, Yunanistan'ın da en önemli nehirlerindedir. 301 kilometresi Kuzey Makedonya, 87 kilometresi Yunanistan topraklarındadır.

Çok hakikat-kânudur merdânı Üsküp şehrinün (Mur., 110/1)

Canlı bir ticaret hayatı olan Üsküp'te birçok hünerli esnaf vardır. İşinin ehli olan şehrin bu esnafları halk tarafından da değer görmektedir:

Bi-'aded esnâfi vardur cümlesi ehl-i hüner
Ma'rifet 'arz eyleyüp olmuşdur anlar mu'teber (Mur., 110/3)

SONUÇ

Divanında hem klâsik hem de halk edebiyatı nazım şekillerinde şiirler bulunan Rumeli kökenli şairlerden Benderli Cesârî Anadolu ve Rumeli topraklarındaki bazı şehir ve beldeleri, redifinde şehrin adının geçtiği övücü mahiyette şiirlerle anlatmıştır. Şiir yazdığı beldeleri görev icabı veya başka sebeplerle gören, oralarda bir müddet yaşayan şair klâsik divan şiirinin belde ve yer adlarıyla ilgili geleneksel formları dışında bu şehirleri gerçekçi bir gözle ele alarak çeşitli özellikleriyle anlatmıştır.

Şair Bender şehriyle ilgili olarak şehrin güzel oluşu yanında bir serhad şehri oluşunu, Sultan II. Selim döneminde yenilenen kalesinin güzellik ve sağlamlığını anlatır. Şehir yakınında bir köy olan Ferlidan'ın güzel bahçe ve mesirelerinden, buralarda meyve ağaçları altında güzellerle yapılan eğlencelerden bahseder. Şair şehir halkını da çeşitli özellikleriyle över.

Cesârî Cum'a şehrini ise güzel bir şehir oluşu ve içinden akan Karasu Irmağı'nın güzelliğiyle anlatır. Şehrin muhabbet ehli ve dindar halkını da öven şair şehre değer kattığını ifade ettiği Şeyh Sun'î adlı bir zatı daengin ilmi ve söz ustası oluşuyla hürmetle anar.

Şair devletin önemli şehirlerinden olan Edirne'yi ise eşsiz güzelliği yanında başkentlik yapmış oluşuyla diğer şehirlerden üstün tutar. Cesârî şiirinde Edirne ile özdeşleşmiş gönül insanı, Gülşenî tarikatı şeyhi Hasan Sezâî'yi de hürmetle anar. Şair Edirne'yi övmeye Mimar Sinan yapısı Selimiye Camisi ve şehrin yine sembol yapılarından Ali Paşa Çarşısı'nı anarak devam eder. Cesârî şehrin güzellerini ise "Edirne dilberi" redifli ayrı bir gazelle anlatır.

Eskizağra şehrinde bir belde olan Ilıca ise kaplıcası, şifalı sularının güzelliği ve etkisi ile anlatılır. Zağra'daki Ilıca tesisleri insanların eğlendiği, dinlendiği hem de şifa bulduğu övülecek bir yerdir.

İslimye şehri ise ticaret hayatının canlılığı, yaz mevsiminde güzelleşen bağ, bahçe ve havasıyla anlatılır. Şehrin akan sularının güzelliği ve can alıcı güzelleri de övülmektedir.

Cesârî'ye göre Karlıova güzel bir kuş yuvasına benzer. Bağ ve bahçeleriyle, rengarenk ve kokulu çiçekleriyle, gürül gürül akan sularıyla firdevs cennetine benzeyen şehir güzellerle eğlence yapılacak bir yerdir. Şair Karlıova'yı bize alımlı güzellerin kaynağı olarak tanıtır.

Karadeniz'in eşsiz şehri Sinop Cesârî'nin şiirinde güzelliği ve yeşil doğası ile yer bulur. Şair şehrin sağlam ve gösterişli kalesi yanında tersanesinden bahseder. Selçuklu döneminden kalma Alaaddin Camii ve şehrin sembollerinden Seyyid Bilal türbesi de övülen mekânlardır.

Şumnu ise güzel bir şehir oluşuyla övülür. Burası havası ve suyunun güzelliği yanında sulak bir yerdir. Şaire göre eğlence yapılacak birçok bahçe ve mesireye sahip Şumnu, cennete benzer. Şehrin eğlence ve muhabbet ehli ahalisini de anan şair eşsiz güzellikteki alımlı dilberleri de övmektedir.

Şair Üsküp'ü eşsiz güzelliğiyle överek evliyalar şehri olarak niteler. Şehrin ortasından geçen Vardar Nehri yanında birçok mesire yeriyle de güzelliği vurgulanır. Cesârî Üsküp halkının güzel yönlerini ise ayrıntılı olarak sıralar.

Şiir Metinleri:

5. 1. Bender Şehri Hakkındaki Gazel:

Dîvân

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Dostum gâyet 'alâ gördüm diyâr-ı **Bender'i**
Hoş makâm-ı dil-güşâ gördüm diyâr-ı **Bender'i**
2. Vardur ol âb u hevâsında anun kesb-i safâ
Rûh-bahş u cân-fezâ gördüm diyâr-ı **Bender'i**
3. Münderic olmuş derûnında nice ceng-âverân
Hâliyâ ehl-i gazâ gördüm diyâr-ı **Bender'i**
4. Yegdür Allah savtı her şeb subha dek eksik degül
Zikr-i Hakk'a iktizâ gördüm diyâr-ı **Bender'i**
5. Burc u bârûsı mükemmeldür temâşâ eyledüm
Sanki bir yirlü kaya gördüm diyâr-ı **Bender'i**
6. Pâdişâhun hüsni-inzârıyla var anda eser

- Başka bir tavr u edâ gördüm diyâr-ı **Bender'i**
7. Bâreka'llâh sözüm yok resm-i nev-bünyâdına
Hoş-mekân-ı mültecâ gördüm diyâr-ı **Bender'i**
8. Dilde vasfın itsün anun şâ'ir-i nâzik-sühân
Dâ'imâ medhe sezâ gördüm diyâr-ı **Bender'i**
9. Mekr-i düşmândan emîn itsün anı Bârî Hudâ
Ehl-i İslâm-ı bekâ gördüm diyâr-ı **Bender'i**
10. Sedd olup a'dâya karşı sînesin germiş turur
Serhadde intihâ gördüm diyâr-ı **Bender'i**
11. Hazret-i Sultân Selimün kal'a-i tecdididür
Ey Cesârî bî-bahâ gördüm diyâr-ı **Bender'i** (Gaz. 852, s. 1137-38)

5. 2. *Bender'de Ferlidan Bahçesi Hakkındaki Murabba:*

Güfte-i Cesârî

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Mecma'-ı kân-ı dilândur **Ferlidan'un bakçesi**
Âşinâ-yı bülbülândur **Ferlidan'un bakçesi**
Hûri-veş mahebûblara her dem teferrüc-gâh olur
Bâğ-ı cennetden nişândur **Ferlidan'un bakçesi**
2. Mîve-gânun kânıdur anda pek miyâh olur kiraz
Kaysı şeftâlülerin görmüş degül ehl-i Hicâz
Zevk u 'işret anda mevcûddur hemîşe söz ü sâz
'Ârifâna hoş-mekândur **Ferlidan'un bakçesi**
3. Bender etrâfında **a'lâ karyedür ol Ferlidân**
Cây-ı ferâh dil-güşâdur nâmı dilde dâsitân
Her yiri anun mesîre her dıraht bir sây-bân
Gûyâ firdevs-i cinândur **Ferlidan'un bakçesi**
4. Def'-i gam itmek için pîr ü civân anda gider
Hem ağa paşa alay ile gelüp ahkâm ider
İtmeyüp evsâfın ehl-i dil anun âyân ider
Ey Cesârî özge kândur **Ferlidan'un bakçesi** (Mur. 229, s. 1428)

5. 3. Cum'a Şehri Hakkındaki Murabba:**Güfte-i Cesârî****Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün**

1. Olsun ey dil işbu dem vasfı beyânı **Cum'a'nun**
Hoşça yirde çün yapılmışdur mekânı **Cum'a'nun**
Kudret-i sun'-ı İlahî anda zâhir görünür
Bâg u bostânla müzeyyen çevre yanı **Cum'a'nun**
2. Gördüm erbâb-ı mahabbet anda derc olmuş kamu
Hep niyâz ehli'dür anlar dillerinde zikr-i Hû
Yüzini hâke sürüp gitmekdedür ol **Karasu**
Turmayup çağlar akar âb-ı revânı **Cum'a'nun**
3. Bâ-husûs iki binâsı var suyu derde devâ
Var soyun anda dilersen itmeğe zevk u safâ
Dilkeş-ârâ her makâmı mu'tedil âb u hevâ
Zevk kesb eyler kamu pîr ü civânı **Cum'a'nun**
4. Şâ'ir-i nâzik-sühândur anda Sun'î pür-kemâl
Görmedüm ben gezdüğüm yirlerde hiç ana misâl
Kendisi bir tek ye şeyhidür dahı hem ehl-i hâl
Bulmuş anunla şeref fi'l-cümle cânı **Cum'a'nun**
5. Hânedânîdür Muhammed Beg Hudâ olsun mu'in
Her dem itsün anı Allâh mün'amîn ü mükremîn
Ey Cesârî ola dehr içre hatâlardan emîn
İsterüm hoş söylenilsün nâm u şânı **Cum'a'nun** (Mur. 111, s. 1270)

5. 4. Edirne Şehri Hakkındaki Murabba:**Güfte-i Cesârî****Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün**

1. Bir makâm-ı dil-güşâ gördüm **Edirne şehrini**
Taht-gâh-ı pâdişâ gördüm **Edirne şehrini**
Kara bahtlu 'âşıkun mir'ât-i kalbün nûridur
Hak bilür pek rûşenâ gördüm **Edirne şehrini**

2. Her ne denlũ medhi olursa sezâ lâıık mahal
Hoş-zemîn üzre ana üstâd kurmuşdur temel
Câmi'-i Sultan Selim'ün misli yok resmi güzel
'Âbidâna mültecâ gördüm **Edirne şehrini**
3. 'Ârif-i cân çeşm-i im'ân ile itdükçe nigâh
Dürlü hâletler görür seyrân ile bi-ıstibâh
Tekyelerde bir nice dervîşler eyler semâh
Ehl-i hâle âşinâ gördüm **Edirne şehrini**
4. Nice san'at sâhibi var anda itmişdür makarr
Ma'rifet icrâ iderler cümle erbâb-ı hüner
Anda medfündür Sezâi Gülşenî bir nice er
Medh olunmağa sezâ gördüm **Edirne şehrini**
5. Var 'Alî Paşa'ya gör çârşûsı nûr gibi 'ayân
Her metâ' mevcûd bulunur istediğün al hemân
Ey **Cesâri** binde bir vasfi anun olmaz beyân
Bildüğüm ben bi-bahâ gördüm **Edirne şehrini** (Mur. 206, s. 1396)

5. 5. Edirne Şehrini Güzelleri Hakkındaki Gazel:

Gazel

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Nûr-veş berrâk olur cânâ **Edirne dilberi**
Sâde-rû ablak olur cânâ **Edirne dilberi**
2. Göz uciyla bir nigâh itdüklerin fehm eyleyüp
Mâ'il-i 'uşşâk olur cânâ **Edirne dilberi**
3. İçlerinde gâyetâ çok âfet-i devr ü zamân
Şöhreti âfâk olur cânâ **Edirne dilberi**
4. Vuslatun leylinde bîdâr olmak ister her biri
'Âlem-i itlâk olur cânâ **Edirne dilberi**
5. Ey **Cesâri** eyle evsâfin lisân-ı hâl ile
Câmi'ül-müştâk olur cânâ **Edirne dilberi** (Gaz. 776, s. 1065)

5. 6. Ilıca (Zağra'da) Beldesi Hakkındaki Gazel:**Gazel****Medh-i Ilıca****Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün**

1. N'ola vasf eyler isem medhe sezâdur **Ilıca**
Âb-ı tâhir heme masnû'-ı Hudâ'dur **Ilıca**
2. Ehl-i dil anda gidüp teferrüc eyler¹³
'Ârife eğlenecek câ-yı safâdur **Ilıca**
3. Var anun hâsiyeti sağlar ile hastelere
Didiler derdlere fi'l-cümle devâdur **Ilıca**
4. **Zağra'nun** âdemi anunla tefâhür itsün
Kudretu'llâh eser-i feyz-nümâdur **Ilıca**
5. N'ola divânçeye kayd eyler isem ben anı
Nazma şâyeste olan özge binâdur **Ilıca** (Gaz. 203, s. 1392)

7. 7. İslimye Şehri Hakkındaki Murabba:**Güfte-i Cesârî****Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün**

1. Dâhil oldum ben de çün kim bâbına **İslimye'nün**
Râst geldüm dilber-i nâ-yâbına **İslimye'nün**
Göz ucıyla bakdı geçdi bu dil-i bî-çâreye
Mâlik oldum san melek âdâbına **İslimye'nün**
2. Yaz güninde gâyet ile mu'tedil anda hevâ
Çevre yanı bâğ u bahçe kesb iderler çok safâ
Dertlüler nûş eyleyince lâ-cerem bulur şifâ
Ben hayât-ı cân didüm ol âbına **İslimye'nün**
3. 'Âşıkâ câ-yı safâ vü dil-güşâ mevsûfdur
Ehl-i san'at anda tekmil cümlesi ma'rûfdur
Güne güne ma'rifetle ekserî me'lûfdur

¹³ Bu mısırada vezin aksamaktadır.

‘Akl irişmez kesb ü kâr dolâbına **İslimye’nün**

4. Her taraf ehl-i ticâret çok gelür anda gider
Cümle esnâf anları gördükde âşnâlık ider
Şâ‘ir olan ol yiri medh itmeyüp âyâ n’ider
Ey Cesârî var mı söz ahabbına **İslimye’nün** (Mur. 113, s. 1272-73)

7. 8. *Karlova Şehri Hakkındaki Gazel:*

Gazel

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. Murg-ı dil-ârâmuna hoş âşiyândur **Karl’ova**
Dil-rübâ bir turre-i perçem nişândur **Karl’ova**
2. Lâle gül sünbül şakâyık sad-hezâr şüküfteler
Cân dimâğın ‘itr ider ‘anber-feşândur **Karl’ova**
3. Hiç doyulmaz bâğ u bakçe büstânı seyrine
Gûyîyâ dehr içre firdevs-i cinândur **Karl’ova**
4. Çağlayup her bir taraftan suları akmakdadur
Ehl-i ‘aşk eğlenmeğe hoşça mekândur **Karl’ova**
5. Hûblarınun bir nigâhı ‘âşıkânı cezb ider
Hâliyâ bir mecma‘-ı kân-ı dilândur **Karl’ova**
6. Şâ‘ir-i şîrîn-edâlar vasfın itmişdür anun
Ey Cesârî diller içre râygândur **Karl’ova** (Gaz. 14, s. 359-60)

7. 9. *Sinop Kalesi Hakkındaki Murabba:*

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1. İskeledür pâdişâhun anda tershânesi var
Rûz u şeb urmaz marangozlar gemi kalyon yapar
Divler kurmuş binâsın dört yanı burc u hisâr
Şöyle sarp edâya düşmişdür **Sinob’un Kal’ası**

2. Câmi'-i Sultân 'Alâ'eddîn anda câh olur
'Ârif-i bi'llâh olan zâta 'ibâdet-gâh olur
Minber ü mihrâba hâcet ehline dergâh olur
Maksad-ı a'lâya düşmüşdür **Sinob'un Kal'ası**
3. Mâ'-i âbdest için ol yirde akar âb-ı zülâl
Üç yüz altmış altı ırmak cümlesi bulmuş kemâl
Türbesin eyle ziyâret andadur Seyyid Bilâl
Ravza-yı 'uzmâya düşmüşdür **Sinob'un Kal'ası**
4. Ey **Cesârî** anda mevcûddur makâm-ı dil-güşâ
Serviler eflâke ser çekmiş dürür kaddi 'ulâ
Zeytûn incir ağacının seyrin eyle bî-nihâ
Hoş-zemîn-i mâye düşmüşdür **Sinob'un Kal'ası** (Mur. 230, s. 1429)

7. 10. Şumnu Şehri Hakkındaki Murabba:

Güfte-i Cesârî

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Çokdur ey dil her tarafda çeşme-sârı **Şumlu'nun**
Çağlayup akar firâvân cûy-bârı **Şumlu'nun**
Dil-güşâ a'lâ mekân âb u hevâsı mu'tedil
Hoş eser vakt-i seherde rûzigârı **Şumlu'nun**
2. Vâkîf olduk anda biz bir nice sırr-ı mübheme
Cezbe-i hâlet virür bakdukça hûbî âdeme
'Andelîb efgân ider vakt-i seher gonca-feme
Açılır elvân elvân gül-izârı **Şumlu'nun**
3. Bulnur ba'zı mahalde dilber-i şîrin-edâ
Lebleri şekker misâli sözleri rûha gıdâ
'Âşık olan vaslîna cân u serin eyler fedâ
Hoş söyler nâz-perver şîve-kârı **Şumlu'nun**
4. 'İşrete mâ'ildür anda hep ricâl ile kibâr
Sâkî-i gül-çehre rindân ehline sâgar sunar
İtmeğe ahkâm-ı zevki çok mesîre yiri var
Bâğ-ı cennetden nişândur bakçe bârı **Şumlu'nun**
5. Nice vasf itmez anı dilde gürûh-ı 'âşıkân

Hep mahabbet ehli'dür anda olan pîr ü civân
Gezdüğüm yirlerde yokdur öyle bir 'âlî mekân
Hoş-zemîn üzre kurulmuşdur diyârı **Şumlu'nun**

6. Çekmez erbâb-ı mahabbet gussa gam cevr ü cefâ
Birbiriyle kılur anlar dâ'imâ 'ahd-i vefâ
'İş u nûş için tutarlar elde câm-ı pür-safâ
Böyle zevk eyler ricâli hep kibârı **Şumlu'nun**

7. Binde bir vasfı degüldür **Şumlu'nun** işbu kelâm
Bu kadar ma'zûr tutsun nutk u şi'rüm hâss u 'âmm
Gûn-e-gûn olur yazılsa dilde nazm-ı intizâm
Hiç tükenmez bu beyânı **ey Cesârî Şumlu'nun** (Mur. 112, s. 1272)

7. 11. Üsküp Şehri Hakkındaki Murabba:

Güfte-i Cesârî

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Hoşdur ey dil yek nazar seyrânı **Üsküp şehrinün**
Hep mahabbet ehli'dür insânı **Üsküp şehrinün**
Görseler bir 'âşık u cânı iderler rağbeti
Çok hakikat kânıdur merdânı **Üsküp şehrinün**
2. Âb-ı Vardar nâmı meşhûr çağlayan ırmağı var
Cennet-âsâ bakçe ile bostanı hem bâğı var
Her taraf seyr ü mesîre yüce yüce dağı var
Bir teferrüc-gâhdur mekânı **Üsküp şehrinün**
3. Bi-'aded esnâfı vardur cümlesi ehl-i hüner
Ma'rifet 'arz eyleyüp olmuşdur anlar mu'teber
Sâhib-i ehl-i kerâmet anda medfûn nice var
Evliyâlarla dolu her yanı **Üsküp şehrinün**
4. **Ey Cesârî** böyle şehrün vasfı elbet olunur
Herkesün mi'yârı ma'lûm kadr u kıymet bilinür
Neyki matlûb eyler isen anda mevcûd bulunur
Her metâ' ile tolu dükkânı **Üsküp şehrinün** (Mur. 110, s. 1269)

KAYNAKÇA

- AKKUŞ, Yasemin (2010). *Benderli Cesârî'nin (Ölüm: 1829) Divanı ve Divançesi İnceleme-Tenkitle Metin*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul
- ARSLAN, Mehmet (2018). "Divan Edebiyatında Şehirler Üzerine Yazılan Şiirler ve Bunlar Arasında Amasya Şiirleri", Uluslararası Amasya Şairleri Bilim Şöleni Bildiriler Kitabı, (Ed: M. Fatih Köksal, Sibel Murat, Mevlüt İlhan), Amasya: Amasya Üniversitesi Yay., s.s. 47-70.
- BATİSLAM, Hanife Dilek (2009). "Şehir Şiirleri ve Şeyhülislâm Yahyâ'nın Edirne Gazelleri", *Atatürk Üniversitesi TAED*, Cilt: 39, s.s. 483-498.
- BENYAN, Esin; MISIRLI, Arif (2020). "Edirne Hasan Sezai Dergâhı Üzerine Bir İnceleme", *Turkish Studies*, Cilt: 15, Sayı: 2, s.s. 807-830.
- BOSTAN, İdris (1992). *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Amire*, Ankara: TTK Yayınları.
- CANIM, Rıdvan (1995). *Edirne Şairleri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- CANTAY, Gönül Güreşsever (2019). "Kaynaklarda Kuzeybatı Karadeniz'de Osmanlı Kaleleri", *Erdem*, Sayı: 76, s.s. 163-184.
- ÇAKMAKÇI, Selami (2020). "Şiir ve Şehir: Türk Şiirinde İstanbul Sevgisi", *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 19, s.s. 1-35.
- ÇELTİK, Halil (2000). "Rumeli Şairlerinde Yöresel Kültür", *Bilig*, Sayı: 14, s.s. 99-109.
- DEMİR, Cenk (2019). "Sinop Rum Cemaati'nin 19. Yüzyıldaki Sosyal Yapısı", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Sayı: 27, s.s. 111-142.
- DOĞAN, Muhammet Nur (2009). "Divan Şiirinde Şehir Kültürü", *Hece*, Sayı: 150/151/152, s.s. 286-299.
- DONUK, Abdülkadir (1992). "Balık", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 5, s.s. 12.
- ER, Murat (2019). "Sezai Karakoç'ta Şehir Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme", Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- ESEMENLİ, Deniz (1989). "Alâeddin Camii ve Medresesi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 2, s.s. 328-329.
- EYİCE, Semavi (1989). "Ali Paşa Çarşısı", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 2, s.s. 432-433.
- EYİCE, Semavi (1992). "Bender Kalesi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 5, s.s. 431-432.

- GÖKA, Şenol (2011). *İnsan ve Mekân*, İstanbul: Pınar Yayınları.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyip (1994). “Edirne”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.10, s.s. 431-442.
- GÖNÜL, Alper; DURAK, Selen (2018). “Bir Osmanlı Kenti Üsküp’ün Tanzimat’tan 20. Yüzyıla Fiziksel Değişim Süreci”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 1, s.s. 87-110.
- İNBAŞI, Mehmet (2012). “Üsküp”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 42, s.s. 377-381.
- İSEN, Mustafa (2000). “Klâsik Şiirin Merkezi Olarak İstanbul”, *Bilig*, Sayı: 13, s.s. 1-8.
- KAPLAN, Hasan (2016a). “Mahallî Şairin Mahallî Coğrafyası: Kütahyalı Rahîmi’nin Şiirlerinde Yer Adları”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, Sayı:17, s.s. 121-172.
- KAPLAN, Hasan (2016b). “Divan Şiirinde Karaman”, *Türkiyat Mecmuası*, Cilt: 26, Sayı: 2, s.s. 205-239.
- KAPLAN, Yunus (2016). “Klasik Türk Edebiyatında Bilâdiyyeler ve Zihnî Efendi ile İştibî Ahmed Efendi Bilâdiyyeleri”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 13, Sayı:1, s.s. 102-124.
- KARACASU, Barış (2007). “Türk Edebiyatında Şehr-engizler”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt: 5, Sayı:10, s.s. 259-313.
- KARDAŞ, Sedat (2021). “İshak Çelebi’nin Şiirlerinde Üsküp”, *Sosyal Bilimler Metinleri*, Sayı: 1, s.s. 15-23.
- KİEL, Machiel (1995). “Eskicuma”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.11, s.s. 396-397.
- KİEL, Machiel (2001). “İslimye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.23, s.s. 73-75.
- KİEL, Machiel (2001). “Karlova”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.24, s.s. 508-509.
- KİEL, Machiel (2010). “Şumnu”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.39, s.s. 227-230.
- KİEL, Machiel (2013). “Yenice-i Zağra”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.43, s.s. 448-450.
- KONUR, Himmet (2009). “Sezâi-yi Gülşeni”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.37, s.s. 79-81.
- KURNAZ, Cemal (1997). *Divan Edebiyatı Yazıları*, Ankara: Akçağ Yayınları.

- KÜÇÜKAŞÇI, Mustafa Sabri (2010). “Şehir”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.38, s.s. 441-446.
- ORHAN, Mehmet (2012). *Benderli Cesârî Divanı, Hayatı, Divanındaki Mazmunlar, Dini-Tasavvufî Kavramlar ve İnsan*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- ÖZ, Mehmet (2009). “Sinop”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C: 37, s.s. 252-256.
- SEZER, Müslîh (2009). *Cesârî Divanı*, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- ŞAHİN, İlhan (1995). “Eskizağra”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.11, s.s. 394-396.
- ŞENYURT, Oya (2013). “III. Selim Döneminde İnşaat Ortamını Yönlendiren İki Fransız Mühendis ve Kale Tamirleri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt: 28, Sayı: 2, s.s. 487-521.
- TAŞDELEN, Vefa (2009). “Antik Kentlere Doğru”, *Hece*, Sayı: 150/151/152, s.s. 23-36.
- TURAN, Selami; ÇETİN, Kamile (2018). “Klâsik Türk Şiirinde Balkan Coğrafyasının İzlerini Sürmek”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 22, s.s. 412-437.
- TÜRKER, Fatma (2011). *Sinop Seyyid Bilal Türbesi Haziresindeki Mezar Taşları*, Yüksek Lisans Tezi, 19 Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- ÜNAL, Mehmet Ali (2002). “XVI XVIII. Yüzyıllarda SinopTersanesi”, 14. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Birdiriler 2. Cilt 2. Kısım, Ankara: TTK Yayınları, s.s. 911-958.
- YILDIZ, Enes (2021). “Kilisli Rıfkı'nın Kesdel, Tekfur ve Kızıldağ Methiyeleri”, *Gaziantep University Journal Of Social Sciences*, Cilt: 20 Sayı: 4, s.s. 2144-2164.
- YILMAZ, Cevdet (2009). “Tarihi Sinop Kalesi Cezaevi”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı: 22, s.s. 1-16.